

Régebben a báni kormány egyáltalában nem törődött a már kivándorolt horvátok ügyeivel, s ezek érdekében minden intézkedés szintén a miniszterelnökség által foganatosított, — újabban azonban a báni kormány a belügyi osztályban külön kivándorlási alosztályt létesített, melynek egyik célja már kivándorlott Horvát — Szlavonországból származó magyar állampolgárok ügyeinek figyelemmel kísérése s ezek támogatása. R. u. nyert értesülések szerint, továbbá az itteni ügyiratokból kitűnőleg azonban úgy látszik, hogy ez az alosztály főleg a kint élő horvátoknak jogvédelemben való részvételével foglalkozik, s nagyobb szabású s politikai jellegű intézkedéseket nem tett, s így a kivándorlottak gondozása szempontjából az itt irányadóul tekintett elvekkel ellentétbe nem került.

Erre való tekintettel, az ügyosztály t. nézete szerint, ez ügyben csak akkor kellene közbelépünk,⁴ ha a báni kormány a régebben sokat emlegetett tervet, ti. külön kivándorlási törvény hozatalát meg akarná valósítani, vagy akkor, ha esetleg a magyar kivándorlási törvénynek újabb módosítására kerülne a sor.

Jelen ügyirat ad acta teendő.

Budapest 1913. október hó 29.

Petry sk.

f.v. Olvashatatlan kézjel

X/30

Beavatkozásra most nincs szükség. — Fenti előadmányból csak annyi helyes, hogy külföldön eszközözendő hatékonyabb actiónak természetesen külképviseleti szerveink útján vagy azokkal egyetértőleg kellene történnie.

Tisza⁵

XI/7.

D

1913 nov. 7

Br. Hazai Samu honvédelmi miniszter minisztertanácsi előterjesztése az „Északamerikai Egyesült Államokkal 1870-ben a kivándorló egyének állampolgárságának szabályozása tárgyában kötött szerződés kiterjesztése, illetve felmondása” tárgyában

MT 1913:20/42

A honvédelmi miniszter úr előadja, hogy az Északamerikai Egyesült Államokkal 1870. évi szeptember hó 20-án a kivándorló egyének állampolgárságának szabályozása tárgyában kötött s az 1871. évi XI.III. törvénycikkbe iktatott államszerződés — miként azt hivatali elődei ismételtlen kimutatták — reánk nézve a véderő szempontjából határozottan károsnak bizonyult, mert a szóban levő szerződés biztosítja a védkötelezettségük teljesítése előtt kivándorolt egyének részére nemcsak a büntetlen visszatérhetést, hanem még azt is, hogy az ilyen egyének védkötelezettségük utólagos teljesítésére nem szoríthatók, miáltal egyenesen csábít a védkötelezettség alól való kibúvársra.

A szerződés ezenfelül csakis a másik félre jár előnyökkel, mert nekünk ilyeneket nem biztosít; hisz az Amerikába kivándorlók ismert nagy száma, az Amerikából ide bevándorlók elenyészőleg csekély számával össze sem hasonlítható.

Mindezeknél fogva eme szerződés módosításának megkísérlése iránt már a kilencvenes évek elején történtek kezdeményező lépések, ezek a tárgyalások azonban nem vezetvén eredményre, hivatali elődei — az osztrák kormánnyal egyértelműleg — több ízben kérték és két ízben (1901. évi november 6-án és 1907. évi december 27-én) kaptak is felhatalmazást a minisztertanácstól, hogy a magyar kormány nevében a szerződés végleges felmondását kívánhassák, mely felhatalmazások alapján a külügyminiszter úr meg is kerestetett az államszerződés felmondása iránti lépések megtétele iránt.

A külügyminiszter úr azonban külpolitikai okokból egy alkalommal sem tartotta időszerűnek az államszerződés felmondását. Mindazonáltal, az előzőleg a washingtoni diplomáciai képviselőnk útján megindított bizalmas puhatolások eredményeként, a külügyminiszter úr akkoriban

⁴ Itt a lapszélén piros ceruzával (eltérő írással): „Helyes!”

⁵ A záradék szövege (Tisza kezeírása) sajátkezü aláírással.

megküldötte volt az amerikai állami ügyosztály által szerkesztett „aidememoire”-t, mely a szövetséghatalomnak ide vonatkozó felfogását ismerteti.

Ébber arra történik utalás, hogy az amerikai törvényhozás rövid idővel előbb oly rendelkezéseket léptetett életbe, melyek - amerikai felfogás szerint - alkalmasoknak látszanak az általunk sérelmesnek talált s többször említett szerződésben gyökerező visszaélések megszüntetésére.

Ezek a rendelkezések az 1906. évi június 29-én kelt amerikai honossági törvényben és az 1907. március 2-án kelt kivándorlási törvényben foglaltatnak, s főbb vonásokban a következőket tartalmazzák:

a) Ha az Amerikában honosított egyén honosításától számított öt év alatt állandóan külföldre költözködik: az államkötelékbe való felvétele nem jóhiszeműleg eszközöltettnak tekintendő, és a részére kiállított honossági okmány --- ha csak az ellenkezőjét be nem igazolja --- csalárdul szerzettnek, hamisnak és érvénytelennek nyilváníttatik.

b) Ha az Amerikában honosított egyén két évig abban az idegen államban lakik, ahonnan annak idején Amerikába bevándorolt, vagy pedig öt éven keresztül valamely más idegen államban tartózkodik: az teendő fel róla, hogy megszűnt amerikai állampolgár lenni, s azon hely lesz ezen időre lakhelyének tekintendő, ahol az illető ezen idő alatt rendszeren tartózkodott.

Éz a vélelem azonban megdönthető az által, hogy az Egyesült Államoknak valamely diplomaciai vagy konzuli képviselője előtt elegendő ellenbizonyítékok érvényesítettnek.

A közös külügyminiszter úr, akit az amerikai kormányznak eme kijelentései megnyugtattak, annak a felfogásnak adott kifejezést, hogy ilyen előzékenységre nem lehet a szerződés felmondásával válaszolni, hanem inkább azt kellene követelnünk, hogy a fent érintett törvényes rendelkezések részünkre szerződésileg biztosítottassanak, mi által elhárítható volna az a visszas helyzet is, hogy míg a jelenlegi szerződés minket feltétlenül kötelez minden honosítás elismerésére, addig az az amerikai törvény szerint csalárdul szerzettnek tekintetik abban az esetben, ha a honosított egyén bizonyos idő elteltével állandó tartózkodás végett származási országába tér vissza.

A közös külügyminiszter úr továbbá annak a nézetének is adott kifejezést, hogy abban az esetben, ha az idevágó tárgyalások eredményre nem vezetnének, még mindig módunkban állandó felmondáshoz folyamodni, mely lépés akkor természetesebbnek fog tűnni, és könnyebben is lesz megtehető.

A külügyminiszter úrnak ezen véleménye folytán a magyar kormány hajlandó volt a szerződés felmondásától az említett szerződés szerzői biztosítása ellenében egyelőre eltekinteni, mely álláspont a külügyminiszter úrral közöltetett is.

Az osztrák honvédelmi miniszter úr azonban, az osztrák kormány többi tagjával egyetértőleg, a folyó évi június havában kelt átirata szerint kétségbe vonja azt, hogy az idézett két amerikai törvény alkalmas volna arra, hogy az általunk sérelmesnek minősített állapotban javulást idézzen elő. Fejtegetései során kimutatja, hogy mily könnyű a törvények kijátszása, s hogy az államhatalom az amerikai honosítást csalárdul kijátszani törekvőkkel szemben mily lehetetlen helyzetben van, mert az új törvények alapján az állampolgársági hovatartozás összes kérdései, valamint az ebből folyó köteleességek mindaddig függőben vannak, míg egy amerikai bíróság az amerikai állampolgárság kérdésében nem döntött, s így implicite nem döntött abban a tekintetben sem, vajon az illető egyén osztrák, illetőleg magyar állampolgár-e vagy sem?

Miután pedig addig, míg e döntés meg nem történt, a jelenlegi szerződés alapján nincs módunkban az illető egyének ellen eljárni: az osztrák honvédelmi miniszter úr nézete szerint az új amerikai honossági törvények az azok előtti állapottal szemben javulást alig jelentenek, mert bár kétségtelen, hogy egy oly nemzetközi megállapodás, mely az autonom törvény rendelkezéseit nemzetközi szerződésben lekötne, megvédene bennünket ugyan a meglévő jogállapotnak egyoldalú megváltoztatása ellen --- ily nemzetközi megállapodás még nem jelentené azt is, hogy feloldattunk az alól a szerződés szerzői kötelezettségünk alól, hogy a honosított amerikai állampolgárokat ilyenekül tekinteni s ennek megfelelő elbánásban részesíteni tartozunk.

Hogy ez eléressék, az osztrák honvédelmi miniszter úr felfogása szerint az említett két amerikai törvényben lefektetett alapelvek szerződésbe foglalásán kívül szükséges volna oly irányú megállapodás létesítése is, hogy az Amerikában honosított osztrák, illetve magyar állampolgárok osztrák, illetve magyar részről csak az esetben legyenek amerikai állampolgároknak tekintendők és ilyenekként kezelendők, ha honosításuk semmissé nyilvánítás, illetőleg megsemmisítés alá többé nem eshetik.

A közös külügyminiszter úr azonban kizártnak tartja, hogy ezen utóbbi követelés amerikai részről elfogadtassék, mert minden egyéb szemponttól eltekintve, a bontó feltételhez kötött jogviszony mindaddig létezőnek tekintendő, míg a bontó feltétel be nem áll. Ehhez képest az Unióban

honosított egyén ezentúl is mindaddig amerikai állampolgárnak lesz tekintendő, míg az új amerikai törvények szerint bontó feltétel be nem következik.

Az osztrák kormány a külügyminiszter úr ezen felfogása helyességét nem is vonja kétségbe, s azt a mai jogállapotnak megfelelőnek ismeri el, mindazonáltal abban a nézetben van, hogy egy meglevő jogállapot nem szolgálhat akadályául annak, hogy ugyanez a jogállapot szerződési úton meg ne változtassék.

Az osztrák kormány felfogása szerint teljesen megokoltnak is mondható, ha a jövőben a bontó feltételhez kötött amerikai honosságnak a nemzetközi érintkezésben nem biztosítatnék ugyanazon joghatály, mint a feltétlen és végleges honosságnak, mely az eredeti szerződés megkötésekor egyedül vétetett tekintetbe.

Abból kiindulva, hogy ezen utóbbi körülmény a megfelelő felszólalásnak szolgálhatna jogos bevezetéseül, az osztrák kormány azt kívánja, hogy a közös külügyminiszter úr az Unió kormányánál az osztrák honvédelmi miniszter úr javaslata értelmében járjon el, s utasítsa a washingtoni nagykövetséget, hogy a szükséges lépéseket az amerikai kormánynál kellő nyomatékkel tegye meg, nem hallgatván el azt sem, hogy szükség esetén a szerződés — annak V-ik cikke értelmében — fel fog mondatni.

Miután előadó miniszter úr azokat az okokat, melyek az osztrák kormányt ezen állásfoglalásra készítették, a magyar viszonyok szempontjából és a véderő érdekéből a maga részéről is igen fontosnak és figyelembe veendőnek tartja, az osztrák honvédelmi miniszter úr álláspontját magáévá teszi, illetve javaslatához teljes mértékben csatlakozik.

Ennélfogva kéri a minisztertanácsot, hogy ezen állásponthoz a maga részéről is járuljon hozzá, s ez által tegye lehetővé azt, hogy az Unió kormányánál teendő lépések a magyar kormány részéről is megfelelő támogatásban részesüljenek.

A minisztertanács a honvédelmi miniszter úr által előterjesztett javaslatot beható tárgyalás alá vevén, azt — tekintettel az igen nagy fontosságú katonai és egyéb állami érdekekre — egyhangúlag magáévá teszi, s egyuttal felhatalmazza a nevezett miniszter urat, hogy a fentiekhez képest a további szükséges lépéseket megtegye.

Az elfogadott miniszteri előterjesztést követő hetekben — a miniszterelnöki iratok tanúsága szerint — a kivándorolt *hadkötelesek* ügye tovább foglalkoztatta a kormányzatot. Br. *Skerlec* Iván horvát bán 1913. dec. 27-én ez ügyben átiratot intéz gr. *Tisza* István miniszterelnökhöz, s az iratnál a báni átirattal kapcsolatos, Sándor János belügyminiszterhez szóló miniszterelnöki átirat-fogalmazványt találunk az Egyesült Államokba kivándorolt horvát-szlavonországi hadkötelesek visszavándorlásának elősegítése tárgyában. Ezt — az irat-fogalmazvány szerint — a gyakorlatban úgy kívánják megoldani, hogy a „hadköteles visszavándorlónak, ha meghatározott idő múlva katonakötelezettségének eleget tesz, a véderőtörvények megsértése miatt való megbüntetése, legmagasabb kegyelmi ténnyel elengedtessek”. (ME 1913-XXII—8595.)